

Prof. dr hab. Kazimierz Ortyński

Katedra Finansów i Ubezpieczeń

Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych

Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego

im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu

RECENZJA

pracy doktorskiej Pana mgr Arkadiusza Weremczuka pt.: "Dostosowanie ochrony ubezpieczeniowej do ryzyka doradców podatkowych", napisanej w 2019 r. na Wydziale Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie pod kierunkiem dr hab. Sylwestra Kozaka, prof. SGGW

- I. **Podstawa opracowania recenzji- uchwała Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie z dnia 25 czerwca 2019 r.**
- II. **Ogólna bibliograficzna charakterystyka pracy**
 1. Praca liczy 206 stron, w tym 203 strony tekstu właściwego oraz załącznik- kwestionariusz ankiety (s.204-206). Wyniki badań zamieszczono w 19 tabelach oraz 20 rysunkach.
 2. Praca składa się z 7 merytorycznie powiązanych rozdziałów (s.15-183), Wstępu (s.1-14), Wykazu skrótów (s.8-9) oraz Podsumowania i wniosków (s. 184-189) .
Opracowanie zawiera streszczenie w j. polskim oraz angielskim.
 3. Literatura liczy łącznie 162 pozycje, w tym 17 w j. angielskim i 1 w j. niemieckim.
Natomiast akty prawne obejmują 24 pozycje.
- III. **Ocena wyboru problematyki badawczej i uzasadnienia wyboru tematu**

Oceniana rozprawa doktorska podejmuje ważny problem badawczy w sferze nauki o finansach, a przede wszystkim nauki o ubezpieczeniach. Autor odniósł się do problematyki adekwatności ochrony ubezpieczeniowej w warunkach asymetrii informacyjnej dla osób

prowadzących działalność zawodową w grupie wolnych zawodów. W szczególności przedmiotem badań Autora były zagadnienia charakteru ryzyka w obszarze wolnych zawodów, metod finansowego zabezpieczenia na wypadek ich wystąpienia, form ochrony ubezpieczeniowej oraz koncepcji i zasad ubezpieczeń wzajemnych.

Wybór obszaru badawczego jest właściwy oraz ważny dla teorii i praktyki ubezpieczeniowej. Problematyka zasad ubezpieczania wolnych zawodów wymaga szczegółowych badań w zakresie charakteru ponoszonego ryzyka. Poznanie głównych źródeł i zasięgu występowania ryzyka w wolnych zawodach umożliwi opracowanie właściwych metod profilaktycznych, a także metod finansowania ich skutków.

IV. Ocena założeń badawczych i wkładu naukowego

Konstrukcja założeń badawczych została oparta na sformułowaniu problemu badawczego, celu głównego i celów poznawczych oraz celu aplikacyjnego, a także pytań badawczych i hipotez badawczych. Ponadto wskazano na przyjętą metodykę badań. Tak określoną stronę metodyczną uważam za poprawną.

Autor sformułował 4 hipotezy badawcze. W hipotezie pierwszej stwierdzono, że ...”ryzyko w działalności doradców podatkowych wzrasta wraz ze wzrostem obszaru działania i liczby potencjalnych klientów”. Weryfikację tej hipotezy Autor oparł na analizie sum gwarancyjnych standardowych ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej (OC) i dodatkowych ubezpieczeń OC doradców podatkowych w miastach powyżej 100 000 oraz powyżej 200 000 mieszkańców oraz doradców podatkowych w miastach do 20 000 mieszkańców.

Zasadność hipotezy drugiej o postaci: „... wzrost doświadczenia zawodowego doradców podatkowych powoduje zmniejszenie ich zainteresowania ubezpieczeniem OC z wyższymi sumami gwarancyjnymi” Doktorant analizował badając sumy gwarancyjne ubezpieczeń OC doradców podatkowych oraz ich staż pracy.

Hipotezę trzecią o brzmieniu: “...aktualni doradcy podatkowi nie są zainteresowani wykorzystaniem zalet ubezpieczeń wzajemnych” Autor weryfikował wynikami odpowiedzi w badaniach ankietowych doradców podatkowych.

Weryfikację hipotezy czwartej określającej, że: „...znajomość idei ubezpieczeń wzajemnych wśród doradców podatkowych sprzyja optymalizacji ochrony ubezpieczeniowej niezbędnej w ich działalności” dokonano wykorzystując odpowiedzi respondentów ankiet nt. znajomości zasad funkcjonowania towarzystw ubezpieczeń wzajemnych jak i oszacowań parametrów regresji.

Sformułowania te są adekwatne do potrzeb podjętej problematyki badawczej.

Cel główny pracy został określony jako „...rozpoznanie ryzyka występującego w działalności doradców podatkowych i określenie możliwych form dostarczenia i dostosowania niezbędnej ochrony ubezpieczeniowej do rozmiarów ryzyka i potrzeb doradców”. Cel ten koresponduje z hipotezami badawczymi.

Podjęta w dysertacji próba autorskiego podejścia do opisu ryzyka w wykonywaniu wolnych zawodów na przykładzie doradców podatkowych i oceny możliwości wykorzystania metody ubezpieczeń wzajemnych w finansowaniu skutków zagrażających ryzyk, zawiera nowe elementy poznawcze w badaniu tego zagadnienia.

V. Ocena układu pracy

Z analizy konstrukcji recenzowanej pracy wynika, że jest ona zbudowana w zasadzie poprawnie- można się zastanowić nad kolejnością poszczególnych zagadnień m.in. w celu uniknięcia powtórzeń. Głównymi metodami, jakie zostały wykorzystane w dysertacji były studia literaturowe, analiza aktów normatywnych, metody analizy wskaźnikowej oraz modelowania ekonometrycznego. Zastosowane metody badawcze są adekwatne do rozpatrywanych zagadnień. Struktura pracy jest podporządkowana przyjętym założeniom badawczym oraz logice wyводу mającego na celu zaprezentowanie wyników przeprowadzonych badań; jest także właściwa pod względem metodycznym i poznawczym. Objętość poszczególnych rozdziałów jest w zasadzie prawidłowa z punktu widzenia wagi zawartych w nich treści. Tytuły rozdziałów w zasadzie adekwatnie oddają ich treść - szczegółowe uwagi w zakresie struktury pracy przedstawiam w dalszej części recenzji. W sumie treść i zawartość rozprawy jest zgodna z tytułem pracy i poprawnie uwzględnia jej cele.

Rozdział pierwszy pt. „Ryzyko i ubezpieczenia w teorii ekonomii” w pierwszej części stanowi analizę ujęć problematyki ryzyka w teorii ekonomii. Autor odnosi się również do zagadnień zarządzania ryzykiem i w tym kontekście charakteryzuje instytucję ubezpieczenia, wskazując zasadnie na jej główne cechy zarówno z punktu widzenia ekonomicznego (finansowego) oraz prawnego. Prezentowane też są klasyczne podstawowe zasady ubezpieczeń. Dyskusyjne, w tej części rozważań, jest podnoszenie szeregu wątków odnoszących się do praktycznych zasad funkcjonowania ubezpieczycieli zamiast do ujęć teoretycznych ubezpieczeń. Z drugiej zaś strony, np. przy zasadach kalkulacji składek uwypukla się jedynie jeden aspekt zasady ekwiwalentności, zamiast trzech ujęć tej zasady.

W kolejnej części rozdziału wraca się do zagadnień ryzyka, kryteriów jego klasyfikacji i problematyki pomiaru ryzyka. Dyskusja o charakterze i rodzajach ryzyka jest oparta na adekwatnej literaturze przedmiotu. Następnie Autor charakteryzuje wyróżnione etapy zarządzania ryzykiem, koncentrując się na etapie identyfikacji i pomiaru ryzyka. Autor pomija lub wspomina tylko zdawkowo pozostałe etapy zarządzania ryzykiem, co obniża wartość tej części pracy.

W dalszej części rozdziału podnoszona jest problematyka underwritingu ubezpieczeniowego oraz zagadnienie zasad ubezpieczania w kontekście ich wpływu na zakres ochrony ubezpieczeniowej. Prezentowane ujęcia badanych zagadnień są logicznie uzasadnione, a wyprowadzane wnioski nie budzą zastrzeżeń. Jednakże problematyka underwritingu merytorycznie związana jest m.in. ze zjawiskiem antyselekcji, stąd poprawniej byłoby ją rozpatrywać bezpośrednio po zagadnieniach asymetrii informacji.

W ostatniej części rozdziału dyskutuje się problematykę asymetrii informacji i jej znaczenie w praktyce ubezpieczeń. Prezentuje się poglądy wyróżnionych noblistów w zakresie problematyki asymetrii informacji, poprawnie określa się formy jej występowania w ubezpieczeniach, tj. w postaci antyselekcji ryzyka oraz hazardu moralnego. Wskazuje także się na skutki asymetrii informacji w ubezpieczeniach oraz stosowane narzędzia techniczno-ubezpieczeniowe ograniczające te skutki. Zasadnie podkreśla się, że zjawisko asymetrii informacji może też wynikać z postaw i działań ubezpieczycieli szczególnie względem swoich klientów m.in. poprzez przekazywanie im niepełnej informacji o prowadzonej działalności czy o produktach ubezpieczeniowych.

Rozdział drugi odnosi się do zasad funkcjonowania doradztwa podatkowego oraz organizacji i zasad działania samorządu doradców podatkowych. Charakteryzuje się podmioty uprawnione do wykonywania czynności doradztwa podatkowego oraz zakres przedmiotowy wykonywania tego zawodu. W moim przekonaniu powinno się w tym rozdziale przedyskutować również zakres ryzyk związanych z wykonywaniem doradztwa podatkowego.

Rozdział trzeci poświęcono problematyce rynku ubezpieczeniowego, w tym wybranym jego podmiotom. W pierwszej części rozdziału prezentuje się najpierw grupy ubezpieczeń działu ubezpieczeń życiowych i ubezpieczeń *non-life*, określone w załączniku do ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej z 2015 r. Następnie analizuje się (odrębnie dla działu I i działu II ubezpieczeń) podstawowe elementy struktury rynku oraz wskaźniki charakteryzujące jego funkcjonowanie w latach 2010-2017. Sposób prowadzenia wywodów oraz metoda analizy i wnioskowania nie budzą zastrzeżeń. Jednak rozpatrywanie zagadnień rynku ubezpieczeń życiowych, w świetle tematu pracy, uważam za zbędne i niecelowe.

W kolejnej części rozdziału dyskutuje się cel i zasady funkcjonowania głównych instytucji rynku ubezpieczeń, tj. nadzoru ubezpieczeniowego (KNF), samorządu ubezpieczeniowego (PIU), funduszu gwarancyjnego (UFG), instytucji związanej z transgranicznymi ubezpieczeniami samochodowymi (PBUK) oraz Rzecznika Finansowego. Pominęto tutaj ważną instytucję, badającą m.in. stosowanie przez ubezpieczycieli klauzul abuzywnych (UOKiK). Ponadto na s. 80 niewłaściwie twierdzi się, że takie instytucje jak Polska Izba Ubezpieczeń, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny oraz Polskie Biuro Ubezpieczycieli Komunikacyjnych sprawują funkcje kontrolne wobec zakładów ubezpieczeń. Takich funkcji te instytucje nie pełnią. Błędne też jest operowanie nazwą: „Polskie Biuro Ubezpieczeń Komunikacyjnych” zamiast „Polskie Biuro Ubezpieczycieli Komunikacyjnych”.

W następnej części rozdziału skupiono się na pierwotnych funkcjach ubezpieczeń realizowanych przez zakłady ubezpieczeń. Dalej przedmiotem analizy są zagadnienia towarzystw ubezpieczeń wzajemnych (TUW) jako jednej z form organizacyjnych ubezpieczycieli w Polsce. Wskazuje się tutaj na zasadę wzajemności ubezpieczeniowej wykorzystywanej przez TUW-y, teoretyczne atuty tej formy organizacyjnej, zasady funkcjonowania i modele organizacyjne. Dyskutuje się także zasady gospodarowania

nadwyżką finansową przez ubezpieczycieli w formie tuw-u i w formie spółki akcyjnej. Autor opowiada się, w kontekście doradców podatkowych, za ubezpieczycielami w formie tuw-u.

Rozważania te są poprawne, ale w świetle tego, że następny rozdział pracy poświęcony jest problematyce ubezpieczeń wzajemnych, właściwszym byłoby zamieszczenie ich właśnie w tym rozdziale.

W kolejnej części dyskutuje się zagadnienia dystrybucji ubezpieczeń realizowane przez brokera ubezpieczeniowego. Wyróżnia się różne funkcje i role spełniane przez brokera, jego zadania i obowiązki względem klienta, którego reprezentuje przed ubezpieczycielem.

Wskazuje się także na jego odpowiedzialność cywilną. Podkreśla się jego rolę jako eksperta ubezpieczeniowego w szczególności dla doradcy podatkowego.

W ostatniej części rozdziału Autor ponownie wraca do zadań statutowych Krajowej Izby Doradców Podatkowych (KIDP), wskazując, że pełni ona także wobec doradców podatkowych rolę pośrednika w zakresie ich grupowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej. Właściwszym tutaj określeniem byłoby stwierdzenie, że Izba jest ubezpieczającym (jako strona umowy grupowego ubezpieczenia), a nie pośrednikiem. Z kolei dwukrotne rozważania zagadnień KIDP, tj. w rozdziale drugim i punkcie 3.5. uważam za niewłaściwe.

Rozdział czwarty stanowi pogłębioną analizę problematyki ubezpieczeń wzajemnych w Polsce. W części początkowej rozdziału zagadnienia historycznego kształtowania się form wzajemności ubezpieczeniowej posłużyły Autorowi jako istotny argument za współczesnym rozwojem tej formy organizacyjnej ubezpieczycieli. Dalej bada się uwarunkowania prawne zasady wzajemności dyskutowane w literaturze przedmiotu, jak i wynikające z rozwiązań zawartych w ustawie o działalności ubezpieczeniowej z 1990 r. Podkreśla się znaczenie i wpływ konstrukcji kapitałowo-osobowej występującej w tuw-ie na jego funkcjonowanie. Charakteryzuje się też społeczne aspekty wzajemności i ich możliwe oddziaływanie na wyniki finansowe tuw-u. Dyskutuje się modele organizacyjne tuw-u oraz ich potencjalny wpływ na konkurencyjność ze spółkami akcyjnymi na rynku ubezpieczeniowym. Podkreśla się, że forma tuw-u ogranicza ryzyko kosztów agencyjnych.

W kolejnej części rozdziału analizuje się teoretyczne argumenty ekonomiczno-finansowe przemawiające za wykorzystaniem przez ubezpieczycieli formy organizacyjnej tuw zamiast

spółki akcyjnej. Dalej ponownie wraca się do przesłanek konkurencyjności tuw, wynikających z unormowań prawnych w Polsce. W moim przekonaniu zagadnienia te należałoby połączyć z wcześniejszymi dyskusjami, w tym rozdziale, odnoszącymi do rozwiązań form organizacyjnych ubezpieczycieli.

W dalszej części rozdziału najpierw zasadnie bada się regulacje statutowe tuw-ów. Określają one zakres działalności, szczegółowe zasady i charakter organizacyjny, relacje między statusem prawnym ich członków, a także minimalną wartość udziałów w poszczególnych formach prawnych członkostwa. Analizę tych zagadnień przeprowadzono na podstawie 10 statutów tuw-ów zarówno prowadzących działalność w dziale ubezpieczeń życiowych jak i ubezpieczeń non-life. Następnie określa się zakres działalności badanych tuw-ów z uwzględnieniem grup ubezpieczeń, na których prowadzenie mają one zezwolenie nadzoru ubezpieczeniowego oraz zakresu terytorialnego i roli krajowego kapitału zakładowego.

W końcowej części rozdziału analizuje, w badanych tuw-ach, zasady udziału członków tuw-u w walnym zgromadzeniu członków (WZC) oraz w zakresie podejmowania przez nich decyzji na WZC. Ponadto bada się cechy charakteryzujące zarządy tuw-ów oraz rad nadzorczych ze względu na dopuszczalną liczbę członków zarządu i długość ich kadencji.

Rozdział ten stanowi istotną oraz wartościową część rozprawy.

W rozdziale piątym Autor wykorzystując metodę analizy wskaźnikowej dokonuje oceny wyników polskiego sektora ubezpieczeń najpierw w latach 2010-2015, a następnie w latach 2010-2017. Przedmiotem badania były wyniki zakładów ubezpieczeń w zakresie: wypłacalności, płynności, zabezpieczenia wypłat odszkodowań i świadczeń, rentowności działalności technicznej, rentowności kapitałów własnych, rentowności majątku, szkodowości na udziale własnym, kosztów akwizycji oraz w kontekście reasekuracji- tzw. zatrzymanie składki i zatrzymanie odszkodowań i świadczeń przez ubezpieczycieli. Badano kształtowanie się odpowiednich wskaźników w podziale na dwie formy organizacyjne ubezpieczycieli, tj. odrębnie dla tuw-ów i odrębnie dla spółek akcyjnych.

Mam następujące uwagi do tej analizy. Po pierwsze z punktu widzenia zakresu pracy zasadniej byłoby badanie zmian tylko na rynku ubezpieczeń non-life, a nie na rynku całego sektora ubezpieczeń (łącznie rynku działu I oraz działu II). Po drugie brak jest stanowiska

Autora, w świetle zdecydowanie gorszych wskaźników osiągniętych w badanym okresie przez tuw-y w porównaniu do wyników spółek akcyjnych, co do zasadności wywodów w poprzednim rozdziale, podkreślających zalety tuw-ów. Z uwag szczegółowych chciałem wskazać, że sposób wyznaczania wskaźnika szkodowości (przypis 296) nie jest poprawny, ponieważ nie uwzględnia zmian rezerw szkodowych na udziale własnym.

Rozdział szósty poświęcono problematyce ochrony ubezpieczeniowej doradców podatkowych. W pierwszej części rozdziału rozważa się cechy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (obowiązkowego i dobrowolnego), a także zakres podmiotowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej doradców podatkowych. Następnie charakteryzuje się odpowiedzialność deliktową i kontraktową oraz dyscyplinarną doradców podatkowych.

W kolejnej części rozdziału dyskutuje się szczegółowy zakres podstawowego obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej doradcy podatkowego (w zależności od rodzaju wykonywanych czynności doradcy), wynikający z unormowań prawnych tego zawodu. Przy okazji wskazuje się także na prawo zakładu ubezpieczeń do stosowania regresu w przypadkach określonych w ustawie o ubezpieczeniach obowiązkowych oraz na wyłączenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, określone w odpowiednim rozporządzeniu Ministra Finansów. Dalej poddaje się analizie zakres przedmiotowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej doradcy podatkowego z uwzględnieniem wykonywanych przez niego czynności, w rozbiciu na ubezpieczenie podstawowe, dodatkowe/nadwyżkowe oraz uzupełniające- oferowanego przez jednego z ubezpieczycieli w formie spółki akcyjnej. W konkluzji Autor wskazuje na ograniczony i niewystarczający zakres oferowanej ochrony ubezpieczeniowej.

W dalszej części przedmiotem badania jest zakres dobrowolnej ochrony w formie kolejno ubezpieczeń dodatkowych, ubezpieczeń nadwyżkowych, ubezpieczeń uzupełniających, ubezpieczeń odpowiedzialności karno-skarbowej oraz ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej z tytułu prowadzonego biura doradcy podatkowego. Badanie tych produktów ubezpieczeniowych nie budzi zastrzeżeń. Z uwag szczegółowych chciałbym wskazać na niewłaściwe posługiwanie się nazewnictwem w odniesieniu do ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej- Autor często posługuje się pojęciem „suma ubezpieczenia” zamiast poprawnego „sumy gwarancyjna”.

W rozdziale siódmym Autor zaprezentował wyniki przeprowadzonych badań wśród doradców w zakresie zaspokojenia ich potrzeb ubezpieczeniowych, w związku z prowadzoną działalnością zawodową. Na potrzeby badania Autor skonstruował ankietę. Wyniki badań ankietowych dały podstawę do sformułowania wniosków, co do: wielkości i zakresu preferowanej ochrony ubezpieczeniowej, preferencji cenowych i poziomu akceptowanego ryzyka oraz sposobu pozyskania ochrony ubezpieczeniowej. W związku z przeprowadzonymi badaniami ankietowymi nasuwają się następujące pytania: jaka była metoda wybrania próby badawczej oraz jaką część populacji stanowiła ta próba badawcza?

W ostatniej części rozdziału podjęto próbę określenia czynników wpływających na parametry ochrony ubezpieczeniowej doradców podatkowych, potencjalnie zapewnianej przez branżowy tuw- w świetle uzyskanych wyników badań ankietowych. W badaniu wykorzystano modelowanie ekonometryczne, tj. modele regresji logitowej i regresji probitowej. Sposób budowy modeli, metody estymacji ich parametrów oraz metoda interpretacji uzyskanych wyników nie budzą wątpliwości. Wyniki estymacji parametrów modeli pozwoliły Autorowi na określenie szeregu interesujących wniosków zarówno, co do zasadności tworzenia branżowego tuw-u, ale także zasad ochrony ubezpieczeniowej.

Zaprezentowane w pracy podejście badawcze jest poprawne i oparte na znajomości oraz umiejętności zastosowania metod naukowych, a także określające kolejne kroki badawcze służące realizacji celów pracy i weryfikacji hipotez badawczych.

Treść „Podsumowania i wniosków” wyczerpuje i porządkuje dorobek całej rozprawy doktorskiej.

VI. Wnioski końcowe

Biorąc pod uwagę wymienione elementy składowe przedstawionej do oceny rozprawy doktorskiej wyrażam opinię, że recenzowana rozprawa stanowi samodzielne i oryginalne rozwiązanie wskazanego przez Autora problemu badawczego i wykazuje Jego ogólną wiedzę w obszarze, wpisującym się w dyscyplinę finanse.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr Arkadiusza Weremczuka pt. „Dostosowanie ochrony ubezpieczeniowej do ryzyka doradców podatkowych” spełnia wymagania określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule

naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz.1789) i wnoszę do Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

Kazimierz Ortyński

Radom, 12.08.2019 r.